

BPT
1/4

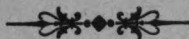
Južnoslovenski filološki časopis
ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС
ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

ИЗДАЈЕ
А. БЕЛИЋ

УРЕЂУЈУ:
А. БЕЛИЋ, СТ. М. КУЉБАКИН, СТ. ИВШИЋ и ФР. РАМОВШ

КЊИГА XVI

ШТАМПА ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД 1937

Прилог питању члана у старословенским споменицима

У „Българском прегледу“ за годину 1933 Л. Милетич, у чланку „Къмъ историята на тройния членъ въ българския езикъ“, наводи низ цитата из старословенских споменика који треба да покажу да у језику тих споменика постоји тројаки члан. Он тврди да се у најстаријим књижевним споменицима старословенским, које назива старобугарским, огледа „единствена въ своя родъ“ особина бугарског језика — тројаки члан. Тиме Милетич допуњује своју већ познату тезу о пореклу члана у бугарском језику. Остављајући на страну питање, да ли је оправдано сматрати за члан постпозитивне заменице ов и он (ъв, њн), које су у употреби у централним родопским и македонским говорима, задржаћу се на другом тврђењу Л. Милетича: да тројаки члан савремених бугарских и македонских дијалеката води порекло од старословенских заменица съ, тх и онх употребљених постпозитивно, које он такође сматра за члан.

Поређење старословенских споменика са грчким оригиналима очито показује да је употреба тих заменица тесно везана за грчки текст. То су грчке заменице преведене на словенски језик. Из старословенских јеванђеља добијамо слику која највише одговара језику словенских Првоучитеља Ћирила и Методија. Док код других споменика питање њихова порекла и наслаге језичких особина које потичу од преписивача стварају тешкоће при одређивању уколико се у њима огледа језик св. Браће; за јеванђеља поуздано знамо да су преписи Ћирило-Методијева превода. Уз то поређење самих јеванђеља допушта нам да закључимо да су црте њихова језика врло старе. Овде износим материјал који приказује препозитивну и постпозитивну употребу демонстративних заменица у јеванђељима: Маријином, Зографску, Асеманову и у Савиној књизи.

Кад би постпозитивна употреба заменица **тз**, **сь** и **онз** била унета у старословенске споменике из народног говора, у епоси кад се у њему формирао тројаки члан, као веза између прасловенске епохе која крије зачетке те појаве и савременог стања у бугарско-македонским дијалектима, заменице би се употребљавале у споменицима према језичком осећању Словена независно од заменица грчког оригинала. Међу тим њихово јављање условљено је заменицама грчког текста. Препозитивни или постпозитивни положај њихов, у већини случајева, одговара употреби грчких заменица; сем тога разликовање у употреби заменица **тз** и **сь** стално се поклапа са употребом грчких заменица *ἐκεῖνος* (αὐτός) и *οὗτος*.

На три и по стотине примера свега су неколико пута препозитивне или постпозитивне заменице употребљене независно од грчког текста. Пре свега — тамо где је то захтевао смисао реченице. Тако *ὁμοίως δὲ καὶ λευεῖτης γενόμενος κατὰ τὸν τόπον... ἀντιπαρήλαθεν* (Л. Х₈₂) у свим јеванђељима (Мар., Зогр., Ас. и Сав. књ.) преведено је са такожде же и левѣитѣ бывѣ на томъ мѣстѣ... мимо идѣ. Заменицу у препозицији употребио је овде преводилац зато да би исказао одређеност, која се у грчком постиже употребом члана. Несумњиво да је то учинио зато што у словенском језику члана није било, а употреба заменице **тз** даје његово значење.

Свакако је било и других услова за појаву заменица независно од грчког текста. Честа употреба демонстративних заменица, пошто је прешла из грчког у први књижевни језик словенски, могла је постати одлика стила овог последњег. Изрази „*малыѣхъ снѣхъ*“, „*царѣ тѣ*“ и др. устаљивали су се, постајали су уобичајени и зато су их уносили преписивачи покаткад и онда када у оригиналу заменице није било. И сувише мали број таквих отступања и околност да се заменице јављају код речи које су у грчком на другим местима често праћене демонстративном заменицом чине ово објашњење вероватнијим од претпоставке да је заменица ушла у словенски текст независно од грчког, због тога што је у дијалекту преписивача била развијена употреба демонстративних заменица. Тако *καὶ ὃς ἂν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ* (Мр. IX₄₂) у Мар. је преведено и *иже аще съблазнитѣ единого отъ малыѣхъ снѣхъ вѣроуѣштнихъ вѣ ма*; у Ас. јев. налазимо Мт. XXII₁₁ *вѣсѣдѣ же сѣтъ тѣ видѣтъ възлезеѣштиѣ еиселѣѣѣн δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους* и Мт. XXII₈ *тогда рече сѣтъ тѣ slugатъ τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς διακόνοις,*

док у Мар. јев. и у једном и у другом примеру реч *цѣрь* употребљена је без заменице, што одговара грчком тексту *ὁ βασιλεὺς*; Л X₁₁ *καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν κολληθέντα ἡμῖν ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν... ἀπορασσομεθα ὑμῖν*, у Ас. јев. *ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν* преведено је *отъ града сѣго, место отъ града вашѣго*, како стоји у Мар. и Зогр. Преписивач Мар. јев. у примеру приде *сѣх члѣчскъ ѣдзи и пнѣа и глѣтх сѣ сѣ члѣкк ѣдзца и винопница* ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων καὶ λέγουσιν Ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης (Мт. XI₁₉) унео је заменицу *сѣ* у препозицији, иако у грчком тексту нема ни заменице ни члана. То је учинио да би појачао демонстративно значење речце *сѣ* којом је преведено *ἰδοὺ*. Ј. XX₄ *καὶ ὁ ἄλλος μαθητῆς προέδραμε τάχιον τοῦ πέτρου и друггы оученикх тече скорѣе петра* (Мар.), у Ас. *καὶ ὁ ἄλλος μαθητῆς* преведено је *drugъi же тѣ ичѣникъ*, вероватно ради веће изразитости. Пример Мт. XXIV₈₆ *περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν* изгледа да има две грчке редакције, јер је у Сав. књ. на стр. 30 тачно преведен *о дни томъ и часѣ никто же не вѣстѣ*, док на стр. 77 *а о дъни томъ и о годинѣ тои никто же не вѣстѣ*. У Мар., Зогр. и Ас. јев. иста грчка реченица код Мт. XXIV₈₆ преведена је *а о дъни томъ и о годинѣ тои никто же не вѣстѣ*, а код Мр. XIII₃₂ *а о дъни томъ и о часѣ никто же не вѣстѣ*; у Сав. књ. примера Мр. XIII₃₂ нема.

У Савиној књизи налазимо не само заменице него и именице са заменицама унесене независно од грчког текста. Савину књигу морамо одвајати од осталих јеванђеља. Њен преписивач је веома слободно поступао са текстом који је преписивао, уносећи измене према свом нахођењу и мењајући смисао реченица. Тако Мт. XIX₆ *ὁ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωρίζετω иже оубо ѣх сѣвѣде члѣкх да не развлжитх женѣ сѣа*; Л. IX₄₂ *καὶ ἰάσατο τὸν παῖδα καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ и ицѣлѣ ех тѣ¹⁾ часх и вѣдастѣ и оцѣо своѣмоу*; Мт. XIX₈ *εἰ ἔξεστιν [ἀνθρώπῳ] ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πάσαν αἰτίαν ице естѣ достоинно поустити женѣ снѣх на всакж винж*; затим Л. XVI₂₂ *оумрѣтѣ же и богатѣ тѣ ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχόν*. Ове су измене извршене у духу књижевног стила, у намери да се оживи приповедање.

Из изложеног се види, да наведена отступања не могу послужити као доказ гледишту да постпозитивна заменица у старословенским јеванђељима није превод грчке заменице, него да одговара члану. И сам бројни однос се противи таквом гле-

1) *тѣ* је додато истом руком.

дишту. Примера са отступањима има свега неколико, а примера у којима се значење и место словенске заменице тачно слаже са заменицом грчког текста имамо на стотине.

Примери препозицијивне ујошребе. Заменице тх, та, то Мт. XI₂₅ **вх то вѣѣма отѣѣштавх** Иисоусх рече ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν; Л. VII₂₁ **вх тх часх ниѣѣли мѣногы отх недѣгх** ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ ἐδεράπευσε πολλοὺς ἀπὸ νόσων; Л. X₇ **вх томь же домоу прѣбыванте** ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε; J. XIX₈₁ **вѣ бо великх дньх томь сѣботы** ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνου τοῦ σαββάτου; J. XXI₈ **и вх тх ношта не ѡса ничесоже** καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐπίασαν οὐδέν в. Л. XII₄₇, Л. XXI₂₈, J. V₉, J. V₈₆, J. XI₅₈, J. XIX₂₇ и др. *Заменице сь, си, се* Л. XIV₈₀ **ѡко сь чловеѣхх начѣтх вѣдати** ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξато οἰκοδομεῖν; Л. XIII₈ **господи, остави ѡх и се лѣто** κύριε, ἄφες αὐτὴν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος; Л. VII₄₄ **видиши ли съѡх жениѡх** βλέπεις ταύτην τὴν γυναῖκα; Л. XIII₆ **глаголаше же съѡх притѣчх** ἔλεγε δὲ ταύτην τὴν παραβολήν; J. XI₄ **си волѣхнь нѣстх кх смрти** αὐτῇ ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον в. Мт. XXII₄₀, Л. XVIII₁₁, Л. XV₁₃, J. IV₁₅, J. XIX₈ и др.

Примери ѡсѡпозицијивне ујошребе. Заменице тх, та, то Мт. XIII₄₄ **и копоуетх село то** καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκείνον; Мт. XIV₈₅ **и познаехше и мѡжи мѣста того** посѣлаша **вх вьсѡх странѡх тх** καὶ ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου ἀπέστειλαν εἰς ὄλην τὴν περίχωρον ἐκείνην; Л. XVIII₈ **вѣдова же вѣ вх градѣ томь** χήρα δὲ ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ; Л. XIX₂₇ **обаче врагы моѡх ты** πλὴν τοὺς ἐχθροὺς μου ἐκείνους; J. I₃₉ **и прѣбывте оу него дньх тх** καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην в. Мт. XVIII₂₈, Мт. XXI₄₀, Мт. XXVI₂₄, Мр. XIV₂₁, Л. XVII₉, Л. XI₂₆ и др. *Заменице сь, си, се* Мт. XXVIII₁₅ **и промѡче сѡ слово се вх** **Нюдѣихх до сего дньх** καὶ διεφημίσθη ὁ λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίους μέχρι τῆς σήμερον; Л. IV₈₆ **чѣто нстх слово се** τίς ὁ λόγος οὗτος; Л. XVI₂₄ **ѡко страждѡх вх пламене сѣмь** ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ; Л. XVI₂₈ **да не и ти придѡтх на мѣсто се** **мѡчьное** ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου; J. VII₈ **вы вхидѣте вх** **праздникх сь, азх не вхидѡх вх** **праздникх сь** ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην, ἐγὼ οὕτω ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην в. Л. III₈, Л. X₅, Л. XVIII₅, J. II₁₉, J. VI₈₄ и др.

Оваквих примера у препозицији имамо — за заменице **тх, та, то** у Мар. око 40, у Зогр. око 40, у Ас. око 15, у Сав. књ. око 10, — за заменице **сь, си, се** у Мар. око 40, у Зогр. око 40, у Ас. око 15, у Сав. књ. око 15; а у постпозицији — за заменице **тх, та, то** у Мар. преко 60, у Зогр. преко 60, у Ас. око 40, у Сав. књ. око 30, —

за заменице **сѣ**, **си**, **се** у Мар. преко 150, у Зогр. преко 140, у Ас. око 70 и у Сав. књ. око 40. Постпозитивна употреба је знатно чешћа. У томе се огледа однос постпозиције према препозицији самог грчког оригинала, јер су готово све грчке заменице преведене на словенски.

Наведени примери углавном су исти у сва четири споменика, уколико се одговарајућа места у појединим од њих налазе. Врло ретко се дешава да је заменица у појединим јеванђељима изостављена. У Зогр. више него у другим. Тако *ὅτι ἤκουσαν τοῦτο αὐτὸν πελοιοῦκέναι τὸ σημεῖον* (J. XII₁₈) у Мар. и Сав. књ. тачно је преведено (*нзиде народѣ*) *ѣко слышаша и сѣтворашъ се знаменне*, у Зогр. међутим стоји: *ѣко слышаша и сѣтвораша знамениѣ*. Затим, у Зогр. нема заменице **тѣ** у постпозицији: 1. Л. XIV₂₁ и *пришѣдъ рабѣ покѣда се господину своемоу*, у Мар. и Сав. књ. стоји *рабѣ тѣ*, што одговара грчком тексту *καὶ παραγενόμενος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἀπήγγειλε τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα*. Овде имамо колебање и у грчком тексту: код Тишендорфа¹⁾ *ὁ δοῦλος*, код Вајса²⁾ *ὁ δοῦλος ἐκεῖνος*³⁾; 2. Л. XX₁ и *быстѣ вѣ единѣ отѣ дѣнни* *καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων*, у Мар. и *быстѣ вѣ единѣ отѣ дѣнни тѣхѣ*. Мт. XVIII₂₉ у Зогр. и Мар. стоји *падѣ же клеверѣтѣ*, у Ас. *padъ же kle-vrĕtotъ*, у Сав. књ. *падѣ же клеверѣтѣ онѣ* према грчком *περὸν οὖν ὁ σύνδουλος ἐκεῖνος*, али и ту имамо колебање у грчком тексту: Тиш. *ὁ σύνδουλος αὐτοῦ*, Вајс⁴⁾ *ὁ σύνδουλος ἐκεῖνος*. Заменице **сѣ** и **се** у Зогр. изостављене су у примерима: 1. Мт. XXVI₁₂ *взвнѣшиѣ бо си миро на тѣло мое на пог-ниѣ ма сѣтвори* *βαλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματος μου πρὸς τὸ εὐταφιάσαι με ἐποίησεν*, у Мар., Ас. и Сав. књ. ... *миро се* ...; 2. Л. XV₃₀ *егда же сѣхъ твои изѣды твои имѣнѣ* *ὅτε δὲ ὁ υἱὸς σου οὗτος ὁ καταφαγών σου τὸν βίον*, у Мар. и Ас. ... *сѣхъ твои сѣ*, у Сав. књ. *сѣхъ сѣ*; 3. Л. XVIII₃₄ и *вѣ глѣхъ сѣкрѣвенѣхъ отѣ ниѣхъ* *καὶ ἦν τὸ ῥῆμα τοῦτο κεκρυμμένον ἀπ' αὐτῶν*, у Мар. и *вѣ глѣсѣхъ сѣкрѣвенѣхъ отѣ ниѣхъ*. Мт. XXIV₄₈ *εἰπὼν δὲ εἶπη ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος* *аште ли речетѣ зѣлы рабѣ тѣ* Зогр. и Сав. књ., у Мар. *јев. стоји* *аште ли речетѣ зѣлы рабѣ*. У Сав. књ. заменица **сѣ** изостављена је у примеру Мр. VIII₂

1) C. Tischendorf, *Novum Testamentum Graece I* (Lipsiae 1869).

2) Josef Vajs, *Evangelium sv. Lukáše, Text rekonstruovaný* (v Praze 1936).

3) Проред показује да има грчких јеванђеља код којих на дотичном месту ова заменица није употребљена.

4) Joseph Vajs, *Evangelium S. Matthaei, Paleoslovenice* (Pragae 1935).

мнѣз ми естѣ народѣз, у Зогр. и Мар. ... народѣз съ, Вајс¹) σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον τοῦτου, Тиш. ... ἐπὶ τὸν ὄχλον.

Као што су поједини преписивачи уносили заменицу које у првобитном преводу није било, тако су је понеки изостављали. Неки од тих случајева, као што су Л. XIV₂₁, Мт. XVIII₂₉ и Мр. VIII₂, могу се објаснити различитим редакцијама грчког текста, а неки су пак настали омашком преписивача, што је сасвим разумљиво, пошто за преписиваче честа употреба демонстративних заменица није била потреба живог говора њихова, него освећена традицијом стилска особина.

Поредећи словенске дем. заменице са грчким, највише отступања запажамо у погледу места заменице, ма да ни она не прелазе 10 процената укупног броја примера. Кад заменица није била под логичким акцентом, односно кад није било нарочитог истацања предмета на који се она односила, разлика у нијанси демонстративног значења препозитивних и постпозитивних словенских заменица била је сасвим незнатна.²) Вероватно је да је постпозиција била у том случају обичнија, пошто су отступања од грчког текста у оваквим реченицама, изузев Сав. књ., чешћа у корист постпозиције. Нека од њих јављају се само у појединим споменицима, докле је у другим сачуван ред речи грчког текста. По томе би изгледало да су отступања била више случајног карактера. То су ови примери: Мт. XVII₂₁ **родѣз же съ не исходитѣ тѣкъмо молитеоѣз и постомѣ** τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ Мар. и Сав. књ., у Ас. **съ же годѣ...**; Л. XV₁₅ **и шедѣ прилѣпи са единомѣ отѣ жителѣз тоѣз страны** καὶ πορεύθεις ἐκολλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης Мар., Зогр. и Сав. књ., у Ас. ... **страны тоје**; Ас. Мт. XXV₄₀ **poneže sътвористе едином отѣ маѣиѣъ sihъ братѣ моиѣъ меньшииѣ ѣф' ѡσον ѣпоиѣсате тоутѡв тѡв ѡδελфѡв μου тѡв ѣлаχѣистѡв**, Мар., Зогр. и Сав. књ. ... **снхѣ малыхѣ...**; Мт. XIII₅₁ **разѡумѣните ли въси си сонѣкате таῦта πάντα** Зогр., Мар., Сав. књ.; Мр. VII₂₉ **и рече ии за слово се, иди каи ѣптев аῦтѣ диѡ тоῦтѡв тѡв лѡгон, ѡпаге** Зогр., Мар.; Л. XXII₈₇ **иѡко иште пѣсанѡне се подобѡктѣ да сзконѣчатѣ са ѡ мѡнѣ ѡти ѣти тоῦтѡ тѡ γεγραμμѣνον деи телесѡѣнѡи ѣн ѣмои** Мар., Зогр.; Ј. III₂ **никѣзто же**

1) Josef Vajs, Evangelium sv. Marka, Text rekonstruovaný (v Praze 1935).

2) По мишљењу Мејеа демонстративне заменице су у препозицији ако имају јако значење, а у постпозицији ако имају слабо значење и када су, према томе, енклитичне. Съ родѣ значи „cette race-ci“, а родѣ съ само „cette race“ (A. Meillet, Le slave commun 1934, стр. 477).

βο не можеть знаменни си҃хъ теорити οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται ποιεῖν Ас., Мар., Зо҃гр.; J. VI₅₁ аште кѣто сѣнѣстѣ отѣ хлѣба сѣго, живѣ бѣдетѣ вѣ вѣкѣхъ ἕαν τις φάγη ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα Зо҃гр., Мар.; J. VI₅₈ ѿдыи хлѣбѣ съ живѣ бѣдетѣ вѣ вѣкѣхъ ὁ τρώγων τούτον τὸν ἄρτον ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα Ас., Мар., Зо҃гр.; J. VI₆₀ жестоко естѣ слово се σκληρός ἐστιν οὗτος ὁ λόγος Ас., Мар., Зо҃гр.; J. XI₄₇ ико чловѣкѣ съ знаменныа мѣнога теоритѣ ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ σημεῖα ποιεῖ Ас., Мар., Зо҃гр.; J. XII₅ чесо ради хризма си не продана быстѣ Зо҃гр., у Ас., Мар. и Сав. књ. ... мѣро се ... διατί τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη; J. IX₄₈ иже аште приметѣ отрочѣ се вѣ нма мон ма приметѣ ὅς ἕан дѣжетѣ тоῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐρὲ δέχεται Мар., Зо҃гр.

Али друкчије је било када се због смисла реченице заменица налазила под логичким акцентом. У том случају у словенском преводу стално налазимо препозицију, и онда кад у грчком стоји постпозиција. Више од две трећине таквих примера су реченице у којима је исказано време. То је свакако везано за смисао тих реченица. Када се говорило о једном одређеном тренутку, одређеном дану, преводилац је употребио заменицу препозитивно, вѣ тѣ часѣ, вѣ тѣ дѣнь, т.ј. у тај одређени час, у тај одређени дан, иако је у грчком била постпозиција. У овим реченицама отступање од грчког текста није било случајно; њега је већ било вероватно у првом преводу, пошто су ове реченице исте скоро без изузетка у свим јеванђељима, наравно, уколико се у њима налазе. Ево тих реченица: Мт. III₁ вѣ тѣи же дѣни приде Иоаннѣ Крѣститѣль ἔν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστής Мар.; Мт. VIII₁₈ и ицѣлѣ отрокѣ нго вѣ тѣ часѣ καὶ ἰάθη ὁ παῖς αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ Мар., Ас., Зо҃гр., Сав. књ.; Мт. XIII₁ вѣ тѣ же дѣнь ишьдѣ Иисоусѣ изѣ домоу сѣдѣкаше при моѣи ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς οἰκίας ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν Зо҃гр., Мар.; Мт. XV₂₈ и ицѣлѣ дѣци нѣа вѣ тѣ часѣ καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης Зо҃гр., Мар., Сав. књ.; Мт. XVII₁₈ и ицѣлѣ отрокѣ томѣ часѣ Мар., у Сав. књ. ... того часа, καὶ ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης; Мр. XIV₂₅ ико юже не нмамы пнти отѣ плода лознѣнѣго до того дѣне нгда пѣлѣ и новѣ вѣ цѣсарѣствѣн божѣи ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ πῖω ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ Мар., Зо҃гр.; J. IV₂ и не ѿстѣ ничесоже вѣ вѣи дѣни καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδεν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις Мар., Зо҃гр.; J. X₁₂ ико Годомлѣнѣмѣ вѣ тѣ дѣнь отхрѣдѣнѣе бѣдетѣ неже градѣу томоу

ὅτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀνεκτότερον ἔσται ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ
 Мар., Ас., Зоґр.; Мт. XXVI₃₁ **вѣси вѣ сжеблзните сѧ о мѧнѣ вѣ сѧж**
ношть πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ
 Мар., Зоґр., Ас., Сав. књ.; Мр. XIV₈₀ **ѡко тѣ даньскѣ вѣ сѧж ношть...**
отъжержещи сѧ мене ὅτι σήμερον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ... ἀπαρνῆση με
 Мар., Зоґр.; Ј. XX₁₉ **сжшти же поздѣ вѣ тѣ дань** οὐσης οὖν ὀψίας
 τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ Мар., Ас.

И у другим реченицама заменица под логичким акцентом употребљена је препозитивно: Ј. XIV₁₁ **аште ли же ни за та дѣла**
вѣрж нмлѧте ми εἰ δὲ μὴ διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε μοι Мар., Ас.,
 Зоґр., Сав. књ.; Ј. XIV₈₀ **градѣтѣ во сего мира кнѧвѧ** ἔρχεται γὰρ
 ὁ τοῦ κόσμου тоῦτου ἀρχων Мар., Зоґр., Сав. књ.; Ј. VIII₂₈ **вѣ отъ**
сего мира есте, азъ нѣсмѧ отъ сего мира ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου тоῦτου
 ἐστέ, ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου тоῦτου Мар., у Зоґр. **отъ вѣсего**
мира. Мт. XXVI₂₉ у Зоґр. јев. стоји **ѣко не ѡмама пити отъ плода**
сего лознаго до того дне ἐгда пиѣх сѧ вами новѣ вѣ црѣн оца моего
 ὅτι οὐ μὴ πῖω ἀπ' ἀρτι ἐκ тоῦτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως
 τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ
 τοῦ πατρός μου; у Ас., Мар. и Сав. књ. **имамо отъ сего плода**, што
 одговара грчком тексту; али и у та три споменика стоји до того
 дане место грчког ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, свакако зато што је
 смисао реченице захтевао да ова заменица буде јако истакнута,
 а у осећању редактора и преписивача — Словена то је било
 везано за препозицију. Сличну појаву имамо у примеру Ј. XVIII₃₆
цѣсарѣствѣнѣ мое нѣстѣ отъ сего мира, аште отъ сего мира **вн было**
цѣсарѣствѣнѣ мое... ἡ βασιλείа ἢ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου тоῦτου,
 εἰ ἐκ τοῦ κόσμου тоῦτου ἦν ἡ βασιλείа ἢ ἐμὴ..., у Зоґр., Мар. и Ас.
 јев. ред речи не одговара грчком тексту. У Сав. књ. стоји **нѣстѣ**
отъ мира сего; али у следећој реченици, где је заменица **сего** јако
 наглашена, ред речи Сав. књ. исто тако као и у осталим споме-
 ницима не одговара грчком тексту. Код Мт. XXII₄₆ **ни сѧмѣ кѣто**
отъ дане того вѣпросити его кѣ томоу οὐδὲ ἐτόλμησέ τις ἀπ' ἐκείνης
 τῆς ἡμέρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν у Мар., Зоґр. и Ас. имамо постпози-
 цију место грчке препозиције. По смислу ове реченице овде се
 не истиче један одређени дан и зато је употребљена постпозиција
отъ дане того више у прилошком значењу, „отада“, „од тог вре-
 мена“; у Сав. књ. налазимо **отъ того дане**. Препозицију место
 постпозиције других јеванђеља налазимо у Сав. књ. и у примеру
 Мт. IX₂₂ и **сѣе сѧ жена отъ того часа** καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς
 ὄρας ἐκείνης, Зоґр. и Мар. и **сѧпасена вѣстѣ жена отъ часа того**.

И у погледу места заменице преписивач Сав. књ. са више слободe стилизовао је текст према свом језичком осећању. Сем Л. XXI₈₆ да сѣподобите сѣ оубѣжати всѣхъ снхъ ѿна καταξιωθητε εκφυγειν ταυτα παντα и Мт. VI₈₂ иако трѣбоуєте всѣхъ снхъ оти χρѣзете тούτων ἀπάντων отступања су у корист препозиције. Понављају се у сличним реченицама, што показује да је преписивач намерно употребио заменицу у препозицији, сматрајући да то више одговара смислу реченице. Л. XII₈₇ блажени ти раби ажѣ пришѣдѣ гѣ обрацѣтѣ тако творѣща μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὗς ἐλθὼν ὁ κύριος εὕρησει γρηγοροῦντας; Мт. XXIV₄₆ блаженѣ тѣ рабѣ иго же пришѣдѣ гѣи свон обрацѣтѣ тако творѣща μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὕρησει οὕτως ποιοῦντα; Л. XVII₁₈ тѣкмо сѣ единѣ инopleмѣнѣннѣ ει μὴ ὁ ἀλλογενῆς οὗτος; Ј. XVIII₁₈ иже бѣ архирѣи тома лѣтѣ ѿс ѿн ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκεῖνου, Мар. . . лѣтоу томоу. Пример Мт. XXIV₄₈ ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος аще ли речѣтѣ зѣлы рабѣ тѣ у Сав. књ. гласи аще ли речѣтѣ зѣлы тѣ рабѣ, где је заменица тѣ употребљена у постпозицији, али се односи на придев зѣлы.

Пример Л. XX₁₈ всѣакиѣ падѣи на камене тома сѣкроушитѣ сѣ πᾶς ὁ πεσὼν ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λίθον συνθλασθήσεται на први поглед противи се изнетом мишљењу да су се заменице под логичким акцентом употребљавале препозитивно. У Зогр. употребљен је израз на камене сѣмѣ, можда по угледу на и падѣ на камене сѣмѣ сѣкроушитѣ сѣ καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται (Мт. XXI₄₄); у Мар. заменица ἐκεῖνος преведена је са тома, али и овде је заменица употребљена постпозитивно. Иако наглашена, заменица је овде дошла у постпозицију због тога што стоји испред логичке паузе, а познато је¹⁾ да по законима реченичке интонације словенских језика испред запете тон расте.

Имамо још један интересантан случај. Ј. IX₈₉ εἰς κριμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον на сѣдѣ азѣ вѣ мирѣ сѣ придѣ, у Мар. стоји вѣ мирѣ сѣ, у Ас. v miros, док у Зогр. јев. — вѣ мирѣ сѣ. Врло је вероватно да је то чисто графичка грешка, која је заснована на сличности глаголских слова љ и ѣ. Кад то не би било, могла би се узети у обзир могућност да се реч сѣ јавила из сѣ вокализацијом полугласа. Такву појаву вокализације код заменице сѣ констатовао је Шчепкин у Сав. књ. на више места²⁾,

¹⁾ О. Брокъ, Очеркъ физиологии славянской рѣчи (С. П. Б. 1910), стр. 235.

²⁾ В. Н. Щепкинъ. Разсужденіе о языкѣ Саввиной книги (С. П. Б. 1899), стр. 102.

где је она употребљена самостално, под јаким логичким акцентом. Допуштајући да се и у нашем примеру «јавило из полугласа путем вокализације, морали бисмо претпоставити да је постпозитивна заменица *съ* у наведеној реченици у изговору преписивача Зогр. јев. била под јаким логичким акцентом, тако да је преписивач, поводећи се за својим изговором, заменио *съ* обликом са вокализованим полугласом. У том случају *съ* никако не би могло бити члан, јер не може бити говора о неком истицању члана под утицајем логичког акцента. У сваком случају овај пример претставља изузетак и као такав не може оповргнути гледиште да су наглашене заменице долазиле по правилу у препозицију.

Да су неслагања у месту заменица грчког и словенског текста, која се понегде јављају, настала због разлике у јачини демонстративног значења препозитивних и постпозитивних словенских заменица, утолико је вероватније што и у савременим македонским дијалектима имамо сличну појаву¹⁾. У старословенским јеванђељима, када је реч била нарочито истакнута, демонстративна заменица се употребљавала у препозицији; када пак тог истицања није било, заменица се радије употребљавала у постпозицији, али је могла доћи и у препозицију, јер је разлика у демонстративном значењу била незнатна. Сам факат да је у истим примерима у једном споменику дем. заменица употребљена препозитивно, а у другом постпозитивно доказује да и у првом и у другом случају имамо исту врсту речи. Кад би било битне разлике између *съ* у постпозицији и *съ* у препозицији, тј. кад би прво било члан, а друго заменица, не би се они мешали тако лако.

Што се тиче слагања словенског превода са грчким текстом у погледу значења заменица, оно је спроведено много консеквентније. Случајева у којима се значење заменица не подудара нема више од 15. Сем једног примера из Зогр. јев. Л. XX₁₈ (в. напред), сви су они исти: заменица *тх* јавља се место грчког *οὗτος*. Вероватно да објашњење треба тражити у томе што се значење словенске заменице *съ* није потпуно подударало са значењем заменице *οὗτος*. *Οὗτος* показује удаљенији предмет од словенског *съ*. У првом преводу *οὗτος* је било преведено са *съ*, али вероватно већ тада у понеким реченицама место *съ* била је употребљена заменица *тх*, јер је више одговарала смислу реченице. Примери: Л. II₈₇ и та кадока до осми десатх и четырих лѣтх... каи

1) А. Белић, Галички дијалекат (Београд 1935), стр. 191.

αὕτη χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοηκοντατεσσάρων... **Мар., Ас., Зогр., Сав. књ.**; **Mr. IX₂₉** **тх родж ничнмъ же не можитѣ изити, тѣкѣмо молитедѣх** и **постомъ** тоῦτο τὸ γένος ἐν οὐδενί δύναται ἐξελθεῖν εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ **Мар., Ас., Зогр., Сав. књ.**; **Л. I₆₁** **иже нарицаетѣ сѧ именеми тѣмъ** ὃς καλεῖται τῷ ὀνόματι τούτῳ **Мар., Ас., Зогр.**; **Мт. VIII₁₈** и **взвращѣ сѧ сътаникѣ въ домѣ свои въ тѣ часѣ обрѣте** и **сздравѣ** καὶ ὑποστρέψας ὁ ἑκατονάρχος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐν αὐτῇ ὥρᾳ εὗρεν τὸν παῖδα ὑγιαίνοντα **Мар., Ас., Зогр.**; **Л. VI₁₂** **выстѣ же въ дѣни тѣ иидѣ въ горѣ молити сѧ** ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἐξήλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι **Мар., Зогр.**; **Л. XIX₁₅** и **рече да пригласѣте мѧмоу рабы тѣ, ижеже дастѣ сѧрево** καὶ εἶπε φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους οἷς ἔδωκε τὸ ἀργύριον **Мар., Зогр.**; **Л. XVII₈₄** **гѣхъ вѧмѣ, въ тѣ ношѣ бѣдетѣ дѣвѧ на ложи единомъ** λέγω ὑμῖν ταῦτη τῇ νυκτὶ ἔσονται δύο ἐπὶ κλίνης μιᾶς **Мар., Зогр.**; **Мт. XI₇** **тѣмѣ же исходащимѣ начатѣ Иисоуѣсѣ глаголати на родомѣ** τούτων δὲ πορευομένων ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις **Мар.**; **Л. I₃₉** **взставѣши же Марѣи въ тѣ дѣни, идѣ... въ градѣ Иудовѣ** ἀναστᾶσα δὲ Μαριὰμ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἐπορεύθη... εἰς πόλιν Ἰούδα **Мар., Зогр.**; **Л. XIII₈₂** **шедѣше рѣцѣте исоу тому** πορευθέντες εἶπατε τῇ ἀλώλεки ταύτῃ **Мар.**; **Л. XXIII₇** **сѧштю и томоу въ Иероусалимѣхъ** въ **дѣни тѣ** ὄντα καὶ αὐτὸν ἐν Ἱερουσόλυμοις ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις **Мар.**; **Л. XVIII₁₇** **ида и тѣ отѣ оученикѣ неч чловѣка того** μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου **Мар. и Зогр., у Ас. и Сав. књ.**... **чловѣка сѧго**; **Мт. XIX₁₁** **у Ас. не вѣси вѣмѣстѣт словесе того** οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τούτον, **у Мар. и Зогр.** ... **словесе сѧго.**

Заменица ἐκεῖνος преведена је и заменицом **онѣ**. У првом преводу вероватно је била употребљена само заменица **тѣ**, јер је употреба заменице **онѣ** у самом тексту јеванђеља врло ретка и очигледно претставља новину. Имамо два примера у **Мар. јев.**: **Мт. XIV₁** **въ врѣмѣ оно оуслышавѣ** **Иродѣ тетрархѣ словѣхъ ѡсѣхъ**, ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώδης ὁ тетράρχης τὴν ἀκοὴν Ἰησοῦ и **Мт. XXVII₆₈** **помѣнѣхомѣ тѣко лѣстѣцѣ-онѣ** рече ἐμνήσθημεν ὅτι ὁ πλάνος ἐκεῖνος εἶπεν. У **Сав. књ. Мт. XVIII₂₆** **падѣ же рабѣ онѣ кланѣше сѧ** **емоу гѣлѣ** πεσὼν οὖν ὁ δοῦλος ἐκεῖνος προσεκύνει αὐτῷ λέγων и **Мт. XVIII₂₉** **падѣ же подроуѣхъ онѣ** πεσὼν οὖν ὁ σύνδουλος ἐκεῖνος.

Износећи примере препозитивних и постпозитивних демонстративних заменица из ова четири споменика трудила сам се да дам што потпунију слику њихове употребе. Та слика, до које сам дошла поређењем старословенског текста са грчким, чини

ми се, јасно показује да језик којим су била написана старословенска јеванђеља није знао за члан. У прилог томе иде и материјал других старословенских писаних споменика који ћу, надам се, приказати касније, а тако исто и оно што ћу одмах навести о српском и руском језику.

*

Постпозитивне заменице налазимо и у јеванђељима на српском (превод Вука Караџића) и на руском језику, ма да ни у једном ни у другом нема члана. Значи да се то није косило са језичким осећањем преводилаца. Нарочито је значајно да су у превод Вука Караџића ушле скоро све несамостално употребљене демонстративне заменице старословенског односно грчког оригинала. А то се не би десило кад би таква употреба била туђа Вукову језику, пошто се он, како је у предговору свог јеванђеља казао, трудио да преведе јеванђеље „што је могуће чистијем народнијем језиком“, „да би се из ове књиге поред светога писма могао познати и прави наш народни језик“¹).

Истина је да је Вук употребио демонстративну заменицу у постпозицији чешће неголи што се она употребљава у језику народном, али се тиме није огрешио о дух српског језика, у којем постоји употреба постпозитивне заменице²). То је било само несвесно стварање нове стилске нијансе у новој примени народног језика. Свакако је ту било и утицаја стила самог старословенског текста.

Вук Караџић, а, донекле, и руски преводилац нису се у погледу места и значења препозитивних и постпозитивних заменица држали дословно старословенског оригинала, него су их у своје преводе уносили слободно, по свом нахођењу, што такође показује да је таква употреба била жива и у њиховим језицима. Покаткад су мењали значење, покаткад место заменице, и то скоро увек у корист препозиције. Место заменице било је за њих само ствар стила. Наглашену заменицу употребљавали су у препозицији, нарочито у временским реченицама, исто онако као што су је употребљавали, како смо видели, и редактори и преписивачи старословенских јеванђеља тамо где су отступали од грчког текста. Мт.

1) Вук Караџић, Нови завјет (у Бечу 1847), стр. I и V.

2) „Они не би ни полак онога јели, и душе би се оне опростиле“. Вук Караџић, Српске народне приповијетке (У Бечу 1853), стр. 96. „Ја се одолен не мичем, јер нити је твоје ни моје благо ово.“ Ib. стр. 126. „Књига ј' ова од цара Турскога“, Вук Караџић, Српске народне пјесме III (Биоград 1894), стр. 60.

XV₂₈ και ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκεῖνης¹⁾. И оздрави кћи њезина од онога часа²⁾. — И исцѣлилась дочь ея въ тотъ часъ³⁾; Mt. XXIV₂₂ και εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι. И да се они дани не скрате, нико не би остао; али избранијех ради скратиће се дани они. — И если бы не сократились тѣ дни, то не спаслась бы ни какая плотъ, но ради избранныхъ сократятся тѣ дни. Са ненаглашеном заменицом ствар стоји друкчије. Док су те заменице у језику редактора и преписивача старословенских јеванђеља биле изгледа обичније у постпозицији, дотле су у Вукову преводу и оне употребљене претежно препозитивно. Од преко три стотине примера укупно има око 230 примера препозиције, од којих у 130 случајева Вук отступа од старословенског текста. У постпозицији заменица је употребљена свега 70 пута. У руском преводу има око 140 примера препозиције, од којих око 50 представљају отступања од старословенског текста, и око 150 примера постпозиције. Отступања у корист препозиције код Вука су дакле чешћа. Али треба имати на уму да руски преводилац није преводио јеванђеље на народни, већ на књижевни руски језик, који се формирао под јаким утицајем црквеног. Утицај црквенословенског оригинала на руски превод је очигледан⁴⁾.

С друге стране, чињеница да је руски преводилац ипак често мењао место и значење заменица, и то у реченицама у којима су употребљене руске народне речи, дакле кад је слабео утицај књишког црквеног стила, показује да је и у његову језику употреба демонстративних заменица уз имена, претежно препозитивна, постојала. Mr. VI₁₁ отраднѣ будетъ Содому и Гоморру въ день суда, *нежели шому городу; отъраднѣ еждетъ содомомъ и гоморѣнемъ въ день сѣдзныи неже градоу томоу*⁵⁾ ἀνεκτότερον ἔσται Σοδόμοις ἢ Γομόρροις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τῇ πόλει ἐκεῖνῃ; Л. VI₄₈ почему когда случилось наводнение, *и вода наперла на эшошъ домъ*; то не могла поколебаť его, ... *припаде рѣка храминѣ тон...*

1) С. Tischendorf, Novum Testamentum Graece I (Lipsiae 1869).

2) Вук Караџић, Нови завет (у Биограду, изд. Брит. и ин. библ. др.).

3) Новый Заветъ (Изд. Брит. и Ин. Библ. Общ. 1931).

4) Више пута преводилац се дословно придржава текста, употребљава заменице *сеј, сја, сје*, место *эшошъ, эша, эшо* и *се* место *вошъ*.

5) Мариинское четвероевангелие, трудъ И. В. Ягича (Издание отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской академіи наукъ, Санктпетербургъ 1883).

πλημύρης δὲ γενομένης προσέρηξεν ὁ ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἴσχυσεν σαλευῖσαι αὐτήν; Л. X₇ *Въ домѣ же шомъ осѣвавшесѣ, ѣшьше и пейше, чшо у нихъ есшь въ томъ же домоу прѣбывающе ѣдѣште и пийште ѣже сѣтѣ оу нихъ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε, ἔσθοντες καὶ πίνοντες τὰ παρ', αὐτῶν.* Кад не би ишао за својим језичким осећањем, преводилац не би имао разлога да мења црквени текст¹⁾.

Најзад, на неколико места налазимо демонстративну заменицу *шакоу* односно *шакав* у препозицији место заменица *сѣ* и *тѣ* у постпозицији. У руском преводу чешће неголи у српском. Мт. XIII₅₄ Откуда у Него такая премудрость и сила? *отъ кждѣ семоу естѣ прѣмѣдрость си и сила* Πόθεν τούτω ἡ σοφία αὐτῆ καὶ αἱ δυνάμεις; Л. VII₁₇ Такое мнѣніе о немъ распространилось по всей Іудеѣ и изиде слово се по всені Іудеи о немъ καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ; Ј. III₂ ибо такихъ чудесъ... никто не можетъ творить никто же бо не можетъ знамении снхъ творити οὐδεὶς γὰρ δύναται ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖν...; Ј. VI₃₄ Господи! подавай намъ всегда такой хлѣбъ гнъ всегда даждѣ намъ хлѣбъ сѣ πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον; Мт. XXVI₈ за што се чини така штета? — къ чему такая трата? *чесо ради гыѣѣль си εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὐτῆ;* Л. I₆₁ никога нема у родбини твојој да му је тако име *ѣко* никто же естѣ *отъ* рождениѣ твоего иже нарицаатѣ сѣ именемъ *тѣмъ* ὅτι οὐδεὶς ἐστὶν ἐκ τῆς συγγενείας σου ὃς καλεῖται τῷ ὀνόματι τούτω. И ова чињеница показује да су и заменице у постпозицији старословенског текста имале чисто демонстративну функцију.

Наѣалија Радошевић

¹⁾ Да у руском народном језику постоји и препозитивна, а у реџим случајевима, и постпозитивна употреба заменица *ѣшоуѣ* и *шоуѣ* сведоче руске бајке и народне песме. „Дѣло это подмѣтили и послали въ погоню“ (Сказка объ отцѣ Николаѣ) В. Сиповскій, Историческая хрестоматія по исторіи русской словесности, С. Пет. 1911, стр. 209. „Сдалека вино то привезено... На меду то вино разведено“. (Вопль невѣсты на улицѣ) Ів. стр. 23, и др.